

Merleau-Ponty: Klíčový filozof gestalt terapie?

Merleau-Ponty: Key Philosopher of Gestalt Therapy?

Martin Jára ¹

¹ Soukromá praxe Praha, CZ

Abstrakt

Když se probírají filozofické zdroje gestalt terapie, zpravidla zaznívají jména jako Kierkegaard, Husserl, Buber či Sartre. Poněkud v pozadí zatím zůstával francouzský fenomenolog Maurice Merleau-Ponty (1908–1961), jenž s průpravou v gestalt psychologii uvedl do filozofického diskurzu tělo a s důrazem na lidské vnímání směřoval k originální epistemologické a ontologické koncepci člověka ve světě. Jakkoli se s gestalt terapií přímo nesetkal, jeho myšlenky s ní významně korespondují, jmenovitě v kontextu současné teorie pole. Koncepty jako perceptivní víra, tělesnost a motorická intencionalita jsou toho příkladem. Paralely mezi dílem Merleau-Pontyho a gestalt modalitou je možné najít nejen v teorii, ale i v žité zkušenosti terapeutů. A navíc mohou obohatit arzenál metod, které používají. Spřízněnost tohoto francouzského myslitele s gestalt terapií nabízí otázku, zda by si dnes nezasloužil ocitnout se v popředí jejího zájmu.

Klíčová slova: fenomenologie, gestalt psychologie, gestalt terapie, perceptivní víra, tělesnost, motorická intencionalita, teorie pole

Abstract

When the philosophical roots of Gestalt Therapy are discussed, names like Kierkegaard, Husserl, Buber or Sartre are often mentioned. French philosopher Maurice Merleau-Ponty, who was left standing in the background, but experienced in Gestalt Psychology, introduced the body into philosophical discourse and, underlining human perception, directed himself to the original epistemological and ontological philosophy of man in the world. Although he had not encountered Gestalt Therapy in person, his ideas correspond with it significantly, especially in terms of contemporary field theory. Concepts like perceptual faith, corporeality and motor intentionality are examples. We are able to find parallels between the work of Merleau-Ponty and gestalt modality not only in theory but in the lived experience of therapists, too. Moreover, these parallels can enrich the set of psychotherapy methods. The affinity between this French thinker and Gestalt therapy poses the question to us whether or not he deserves to be moved into its foreground.

Keywords: phenomenology, Gestalt Psychology, Gestalt Therapy, perceptual faith, corporeality, motor intentionality, field theory

Publikační záznam

Datum odeslání redakci

First received

18. 2. 2024

Revize rukopisu přijaty

Revisions received

14. 8. 2024

Rozhodnutí o publikaci

Publication accepted

28. 8. 2024

Editor tohoto článku

Manuscript editor

Michal Čevelíček

Entrée

Léto 2023. Trávím drahocenný volný čas na koňské farmě. A mám v úmyslu napsat článek o významu filozofie Merleau-Pontyho pro gestalt terapii. Nebo osobněji: o svém objevu filozofa, který se pro mě coby gestalt terapeuta stal zjevením. Jenže se nedokážu soustředit. Těkám. Moje oči se na klávesnici notebooku udrží jen pár vteřin a utíkají ven z okna. Právě teď mne přitahuje poněkud obskurní předmět: starý, kovový a už zrezivělý žlab. Koně z něj už dávno nepijí. Mne teď ovšem okouzluje jeho podoba. Vlastně mi připomíná koně – čtyřma nohama, oblým tělem i zbarvením hnědáka. Napadá mne: je to barva rzi i zlata. A pak: ten žlab by se snad mohl rozběhnout. I když je vzdálený pár desítek metrů, vnímám jej zřetelně, ba hmatatelně. Aha, ulevuje se mi: už jsem v tématu. Už píšu o těle, tvaru, vnímání i pohybu. Merleau-Ponty se ozývá. Můžu opustit žlab, koně i farmu a pozvat vás za ním do Francie třicátých až šedesátých let 20. století.

Miniportrét

Maurice Merleau-Ponty (1908–1961) byl mužem více talentů. Nejvíce se uplatnil jako filozof. Jeho dílo *Fenomenologie vnímání* (2013) patří do zlatého fondu filozofie 20. století. Byl ale také profesorem dětské psychologie a autorem monografie *Struktura chování* (2008). Vystupoval i politicky: ze stoupence marxistického pojetí dějin se stal kritikem totalitarismu – v pojednání *Dobrodružství dialektiky* (Merleau-Ponty, 1955). Rád propojoval různé obory, od strukturální lingvistiky přes psychoanalýzu až po antropologii. Proslul jako učitel, mj. na Sorbonně; mezi jeho studenty patřil Michel Foucault. A byl prý famózním tanečníkem.

Jeho spolužáky, přáteli i konkurenty byli Jean-Paul Sartre a Simone de Beauvoir; až do své smrti s nimi redigoval legendární časopis *Les Temps Modernes*. Přátelský vztah udržoval také s Janem Patočkou – zejména korespondenčně. Pamětníci ho vykreslují jako zábavného a živelného společníka. Zemřel relativně brzy, v 53 letech, na infarkt, právě když připravoval přednášku o Descartovi. Už mnoho let předtím pracoval na svém životním díle – vlastní filozofické ontologii. Fragментy tohoto projektu vyšly posmrtně pod názvem *Viditelné a neviditelné* (2004). Jeho tělesnost – zvláště podmanivý hlas – lze dosud zažít při poslechu záznamu rozhlasové přednášky „Heure de culture française“ z roku 1948 (Artesquieu, 2022)¹.

Vztah Merleau-Pontyho ke gestalt terapii

V roce 1933 pětadvacetiletý Maurice Merleau-Ponty, absolvent Sorbonny, učitel na lyceu, žádá o stipendium u Národního fondu pro vědu. V rámci studia hodlá propojit neurologii, experimentální psychologii a filozofii a zdůvodňuje to mj. takto: „... na základě experimentálních bádání prováděných v Německu školou Gestalttheorie se ... zdá, že vnímání není intelektuálním výkonem... Podle této školy je „forma“ přítomna ve smyslovém poznání samotném.“ (Merleau-Ponty, 2011, s. 11)

Mladík Merleau-Ponty se tedy hlásí ke gestalt psychologii a jejímu základnímu objevu, totiž že psychické celky jsou přítomny v samotném vnímání a předcházejí kognitivní syntézu. Toto stanovisko, tak blízké gestalt terapii, neopustil po celý svůj život.

Nicméně, když se o rok později ucházel o obnovení stipendia, ve své již propracovanější žádosti zahlédl (jistě už pod vlivem svého filozofického bádání), že „postoj, který (gestalt psychologie) zaujímá, se neliší od postoje ostatních psychologických nauk, jelikož pracuje s rozlišením na svět věcí a imanentní vědomí... Tato škola formuluje problém poznání pojmy, jimiž je formuluje Kant...“ (Merleau-Ponty, 2011, s. 27) Tím se od gestalt psychologie v zájmu své filozofické koncepce a v opozici vůči karteziánství distancoval².

Psychologii jako obor ovšem neopustil. Ba naopak, v letech 1949–1952 působil jako profesor dětské psychologie na

---

¹ Více o životě Merleau-Pontyho v Bakewell, (2019); Diprose & Reynolds, (2014); Toadvine, (2023).

² Descartovo „myslím, tedy jsem“ bychom tedy – jistě s velkou nadsázkou – mohli v případě Merleau-Pontyho poupravit na „vnímám, tedy jsem“ (Merleau-Ponty, 2008, s. 260–264; Welsh, 2006).

Sorbonně. Zároveň se čím dál více identifikoval jako filozof – a v roce 1952 se stal vedoucím katedry filozofie na Collège de France (Bakewell, 2019, s. 225).

I když se jako filozof od gestalt psychologie odklonil a byl vůči ní nadále obezřetný (Merleau-Ponty, 2008, s. 179–188 aj.), nezatratil ji a ani na ni nezapomněl, jen se od ní pečlivě diferencoval. Prosakovala do všech jeho dalších textů, ať už v pojmosloví (srov. Merleau-Ponty, 2008), citacích (zejména Wolfganga Köhlera či Kurta Koffky) nebo v příkladech (srov. kazuistika Kurta Goldsteina in Merleau-Ponty, 2013, s. 139–144; Merleau-Ponty, 2013).

Zájem Merleau-Pontyho o gestalt psychologii potvrzuje i přátelství s filozofem Aronem Gurwitschem, jenž na sklonku třicátých let 20. století na Sorbonně přednášel o propojení fenomenologie s gestalt teorií (Pintos, 2007).

Merleau-Ponty se pojmem gestaltu vlastně zabýval neustále. Inspiroval se jím v psychologii, ale pak jej čím dál více propracovával v rámci filozofie (Fulka & Tesková, 2011, s. 48–50). Tím se asi vysvětluje, že odbočku od gestalt psychologie ke gestalt terapii minul. Nejde tedy jen o to, že se – podle dostupných pramenů – o gestalt terapii pravděpodobně ani nedozvěděl. Především se sám vydal jiným směrem. Nicméně trajektorie jeho myšlení se v současnosti nečekaně setkává s gestalt terapií, která znovu objevuje fenomenologii (Matthies, 2015).

Psychoterapie jako taková nebyla Merleau-Pontymu zcela cizí. Ačkoli ji – opět podle dostupných pramenů – sám nikdy nezažil. Byl ovšem zevrubně obeznámen s psychoanalýzou, zejména z titulu profesora dětské psychologie, což prokázal především ve své první monografii *Struktura chování*. Bezpochyby ho také ovlivnila jeho manželka Suzanne Jolibois, lacaniánská psychoanalytička. Každopádně se vůči psychoanalýze silně a často vymezoval (Merleau-Ponty, 2013, s. 207). Ale kdo ví, jak by se postavil ke gestalt terapii...

Vztah gestalt terapie k Merleau-Pontymu

Merleau-Ponty vystavěl svoji filozofickou teorii na učení německého velikána Edmunda Husserla. Osobně ho zažil na tzv. pařížských přednáškách v roce 1929, o deset let později se vydal do Lovaně, aby studoval jeho pozdní, nepublikované texty (Toadvine, 2023). Údajně v nich našel oporu pro svůj fenomenologický projekt, který člověka neizoluje v idealisticko-transcendentálním kokonu, nýbrž ho zasazuje do přirozeného, resp. „žitého“ světa. Merleau-Ponty tehdy přesměřoval fenomenologii z teritoria esence do území existence (Zahavi, 2002).

Na rozdíl od německé fenomenologické školy Merleau-Ponty vyzdvihl tělo a tělesnost. Na zakladatele gestalt terapie, Fredericka a Lauru Perlsovy, však tento přístup, řekněme francouzská škola fenomenologie, už přímý vliv neměla. Svě vzdělání ve fenomenologii a potažmo v experimentální/gestalt psychologii totiž obdrželi dříve, než se mohli s Merleau-Pontym, ať už osobně či v textech, vůbec setkat.

Frederick ve dvacátých letech asistoval Kurtu Goldsteinovi při práci s válečnými veterány s poraněním mozku, Laura ve stejném čase praktikovala u Maxe Wertheimera. Také osobně zažila rakouského filozofa Martina Bubera během jeho působení ve Frankfurtu. S touto výbavou pak společně v roce 1933 (tedy právě když se Merleau-Ponty v žádosti o stipendium odvolává na německou Gestalttheorii, viz výše) odecestovali z Německa do Jihoafrické republiky a později do USA, tam provozovali psychoanalytickou praxi a postupně připravovali vznik nového psychotherapeutického směru.

Je tedy velmi pravděpodobné, že v původní koncepci gestalt terapie nemá Merleau-Ponty svůj otisk. Jeho myšlenky však s gestalt terapií rezonují, a to díky společnému zájmu o gestalt psychologii. Stačí srovnat terminologický a myšlenkový aparát v textech Merleau-Pontyho a v základní literatuře gestalt terapie, jmenovitě v prvním vydání proslulé monografie *Gestalt Therapy: Excitement and Growth in the Human Personality* z roku 1951 (Bloc Boris et al., 2017, s. 480).

Zvýšenému zájmu v prostředí gestalt terapie se Merleau-Ponty začíná těšit ve 21. století: začínají se na něj odvolávat mnozí renomovaní autoři (Wollants 2012; Francesetti et al., 2013 – bibliografie; Frank, R. & La Barre, F., 2024; Bloom, 2016, v kurzu Introduction to Phenomenology for Gestalt Therapists či Gianni Francesetti sám v různých textech i v osobním sdělení „Merleau-Ponty je jedním z mých zdrojů“ na konferenci EAGT, Madrid, 21.–24. září 2023).

Za zvláštní zmínku pak stojí monografie *Healing Perception* Desmonda Kennedyho (2013) s podtitulem Aplikace

filozofie Merleau-Pontyho na teoretické struktury dialogické psychoterapie. Je to soubor úvah o základních pojmech z díla Merleau-Pontyho, spíše však v akademickém duchu. Kennedy vidí v Merleau-Pontym základní zdroj teoretického ukotvení gestalt terapie, což ilustruje paralelami mezi dílem Merleau-Pontyho a postřehy významných představitelů tohoto směru. Kniha sice důkladně tříbí epistemologii gestalt terapie, ale vlastní aplikaci Merleau-Pontyho do terapeutické praxe³ věnuje místa poskrovnu (Kennedy, 2013).

Jak se ukazuje, vztah gestalt terapie k Merleau-Pontymu není ani přímý, ani pevný, ani explicitní. Spíše vzniká, vynořuje se a tvoří – a to v závislosti na zájmu gestalt terapeutů o filozofické kořeny jejich směru⁴.

Merleau-Ponty *uvnitř* gestalt terapie

Zatím jsem popisoval Merleau-Pontyho a gestalt terapii jako dvě oddělené entity. Fenomenologicky vzato, opravdu existovaly a rozvíjely se souběžně a nezávisle. Aspoň zatím. Jestliže však teoretici gestalt terapie nadále, byť nesystematicky, zmiňují Merleau-Pontyho, možná je to pro něj jistý druh pozvání. Rád bych ukázal, jak nás může dnes Merleau-Ponty inspirovat nejen v teoretické reflexi, ale i v *žité* terapii.

Představím a omezím se⁵ na tři pojmy: perceptivní víra, tělesnost, motorická intencionalita. A zvolím pro to jednotnou strukturu: nejdříve uvedu koncept z dílny Merleau-Pontyho v porovnání se základními přesvědčeními gestalt terapie, potom nabídnou příklady ze své praxe, dále připojím námět pro své (nejen) gestalt kolegyně/kolegy. Snad tato struktura mně i čtenářům⁶ umožní nezabloudit v myšlenkovém bohatství, které nám Merleau-Ponty zanechal.

Perceptivní víra⁷

Pro Merleau-Pontyho znamená vnímání první a prvotní (ve filozofii se používá termín primordiální) kontakt se světem. Vnímání je něco živočišného, co předchází jakékoli analýze, hypotéze, natožpak závěru. Děje se nám a děje se v nás. Merleau-Ponty nás pobízí, abychom ho respektovali. A nespěchali s úsudkem. Sotva něco zavnímáme, zpravidla si o tom hned potřebujeme něco myslet. Zapomínáme, že „... nelze oddělit věci od jejich způsobu jevení“ (Merleau-Ponty, 2008, s. 58), a ochuzujeme se o „otevřenosti pro svět“ (Merleau-Ponty, 2004, s. 44).

Sám Merleau-Ponty pojem perceptivní víry vystihl v první větě spisu Viditelné a neviditelné takto: „Vidíme věci samy, svět je to, co vidíme...“⁸ (Merleau-Ponty, 2004, s. 15) Rozvíjel jej ale obsáhle a do hloubky na mnoha desítkách stran tamtéž. Právě prostřednictvím vnímání vidění se totiž můžeme přiblížit k předpokladům poznání světa, a to v duchu tvrzení „smysly tvoří smysl“ (Granito, 2012).

Slovy Merleau-Pontyho: „... zkušenost vnímání nás vrací zpět do chvíle, kdy se pro nás konstituují věci, pravdy, hodnoty ... ukazuje nám logos ve stavu zrodu ... nechceme zredukovat lidské vědění na smyslové pociťování, nýbrž účastnit se zrodu tohoto vědění.“ (Merleau-Ponty, 2011, s. 53–54)

Zde se nabízí srovnání s legendární hláškou Fredericka Perlse (2022): „Lose your mind and come to your senses.“ I tento výrok často byl a stále bývá chápán velmi úzce jako pobídka řídit se pouze našimi vjemy, ne-li přímo odložit naši mysl.

---

³ Nicméně jistě pokusy najít v Merleau-Pontym oporu pro klinickou praxi se už objevily, viz např. Barber, 2024.

⁴ A ještě pro pořádek: kromě gestalt terapie se k Merleau-Pontymu hlásí také psychoanalýza, a to uctivě a vstřícně (Diprose & Reynolds, 2014, s. 57–69; Puc, 2020; Jakubů, 2018).

⁵ „Merleau-Ponty je filozofem tělesnosti a smyslu“ (Jakub Čapek, ústní sdělení, 8. prosince 2023). V článku zdůrazňuji motiv tělesnosti a kategorii smyslu jen naznačuji.

⁶ Pokud zde a dále používám množné číslo a mužský rod, není to projev genderové nekorektnosti, nýbrž snaha umožnit plynulé vstřebávání textu. Kde je to vhodné, rád uvádím ženskou/mužskou podobu substantiva.

⁷ Francouzský výraz *foi perceptive* lze do češtiny přeložit různě: percepční, perceptivní, perceptuální víra. S ohledem na obecně převažující variantu se v článku objevuje český ekvivalent „perceptivní“.

⁸ Přesnější by bylo napsat: „Jestliže je svět to, co vnímáme...“ Merleau-Ponty ovšem pojímá vidění mnohem širěji než jen jako vizuální smyslový kanál, spíš jako (bezprostřední) vztah ke světu. V tomto článku se tato redukce užívá rovněž.

Takovou zkratku by Merleau-Ponty pravděpodobně odmítl. Zdůrazňoval totiž, že vnímání potřebujeme rozumět. „V tomto smyslu je třeba, abychom se s viděním vyrovnali nejdříve věděním, důkladně se mu věnovali a řekli, co znamená *my* a co znamená *vidět*...“ (Merleau-Ponty, 2004, s. 15–16)

Perceptivní víra tedy nemá být slepá, ba ani skálopevná. Nevylučuje váhání a pochybnosti. Prostě jen podněcuje, abychom se jako psychoterapeuti znovu a znovu zkoušeli naladit do stavu mysli, kdy máme přístup k vjemům, které přísně vzato nejsou naše. Každý vjem je totiž výsledkem interakce s prostředím – a prostředí na něm tedy má podíl. Těžko oddělit, co je uvnitř a co venku, co je výsledkem mé aktivity a co přijímám. V gestalt terapii pro tento stav používáme označení *middle mode* (Perls et al., 2020, resp. Roubal, 2020, s. 90).

Jak to vystihl Merleau-Ponty: „... měl bych říct, že takhle se to ve mně vnímá, nikoli že já vnímám.“ (Čapek, 2012, s. 104–105, resp. Merleau-Ponty, 2013, s. 270) Jakub Čapek upozorňuje, že Merleau-Ponty takové vnímání necharakterizuje pouze jako ne-osobní, ale jako před-osobní (Merleau-Ponty, 2013, s. 105). Někteří autoři v čele se soupeřníkem Merleau-Pontyho J.-P. Sartrem by pak tyto úvahy Merleau-Pontyho interpretovali jako „touhu po návratu k předreflexivní jednotě“.

I v gestalt terapii se do této jednoty vydáváme, když se rozhodneme upustit od aktivního podílu sebe samých na vnímání a svěříme se terapeutickému procesu. Nebo jinak: když dáme sebe samé tomuto procesu svobodně k dispozici.

Merleau-Ponty nám ovšem kromě filozofického zdůvodnění primátu vnímání nabízí i něco více, totiž povzbuzení, abychom své smysly brali vážně jako zdroj poznání. Neboť nám průběžně a velkoryse nabízejí vhled do zákoutí osobních procesů, které by nám jinak zůstaly skryty.

Řeč je zejména o počítčích, jež bychom u sebe nepředpokládali a které nás zákonitě překvapují, např. že můžeme vnímat i „absenci prezence“, tedy že smysly můžeme zachytit, co *chybí* do *celku* přítomného fenoménu, tedy „vidět, co není viděno“ (Jackson, 2018). Právě překvapení, údiv, ne-li úžas mohou být atributy těchto nečekaných objevů.

Příklad 1

Klientka, bystrá a ambiciózní žena, která zasvětila velkou část svého života pomáhající profesi, ale na prahu čtyřicítky vyhořela a pak pomalu vystupovala z deprese, jednou vstoupila do terapeutické místnosti – a pak zmizela. Aspoň takový byl můj vjem (jak se později ukázalo, v okamžiku, kdy jsem na chvíli vyšel do kuchyně a nalil nám vodu, prošla za mými zády na toaletu). Zázitek to byl natolik intenzivní a překvapivý, že jsem jí po jejím návratu (spíš lehčím tónem) řekl: „Vy jste snad neviditelná.“ Upřela na mne oči, zvažněla a vyhrkla: „To je přesně ono, nikdo mne nevidí...“

Troufnu si říct, že jsem tehdy *uviděl* klientčinu neviditelnost. Ale jen díky tomu, že jsem se spolehl na svůj vjem, nemávl nad ním rukou a bez *nadbytečné* reflexe jej sdělil klientce. Pokud se na celou situaci podíváme z hlediska teorie pole, jak ji chápeme v gestalt terapii (Francesetti et al., 2013), pak jsem mimoděčně reagoval na nevyslovenou (ba přesněji neviditelnou) potřebu klientky a jako „senzor pole“ ji artikuloval.

Příklad 2

Zvídavá terapeutka ve výcviku při online skupinové supervizi sdílela své potíže v kontaktu s klientkou, která jí nepřipadala upřímná a autentická, jako by se schovávala za nějaký závoj. Povšiml jsem si, že supervizantka na obrazovce vypadala jaksi zamlženě. Napadlo mě, jestli tento drobný postřeh a případ nesouvisejí. Posunul jsem notebook o kousek dál... a jak se změnil úhel, pod nímž na mne dopadalo sluneční světlo, změnila se jasnost obrazu i mne samotného. Z toho pak vznikl experiment, při němž jsme spolu se supervizantkou zkoumali, jak mne vidí v té či oné poloze a zda jsem pro ni stále stejným člověkem... Tak jsme z klientky odstranili nálepku a také zjistili, že v kontaktu s ní se objevuje jistá nejasnost a zamlženost. Respektive že terapeutická situace⁹ sama není příliš jasná a ocitla se v mlze. Supervizantku

---

⁹ Termín „terapeutická situace“ zde i dále označuje zkondenzovanou verzi pole, v němž se klient/ka nachází (Wollants, 2012).

napadlo, že příště zkusí zjemnit své vnímání a pozorovat, kdy se onen závoj (či vlastně?) poodhrne.

Námět

Samozřejmě bych mohl zmínit i méně spektakulární příklady. Jako když si všimnu změny v posazení svého hlasu, zdánlivého zvětšení některé části klientova těla nebo pocitu, že se terapeutická místnost pohupuje. Tyto a podobné senzorické informace se mohou jevit jako okrajové, ale často nesou – jako signály obsažené v situaci tady a teď – neopominutelný význam. Zejména pokud mají synestetickou povahu, tj. pokud je hlas hrubý, hlava drnčí a hovor se zadržává. A kdy se tedy smyslové podněty bezděčně propojují do celostního vjemu. Tak to umějí děti – nebo terapeut/terapeutka, kteří se nebojí stát se občas „přerostlými nemluvnaty“. Merleau-Ponty tuto zkušenost vyjádřil nádherně: „V pohybu větve, z níž právě vzlétl pták, čteme její ohebnost a měkkost.“ (Merleau-Ponty, 2013, s. 289)

Tělesnost

„Vnímat znamená zpřítomnit si něco za pomoci těla“ (Merleau-Ponty, 2011, s. 80) je věta, pod níž by se asi podepsali mnozí gestalt terapeuti. Stejně jako by dnes souhlasili s pojetím těla (*le corps*) a tělesnosti (*la chair*), jak je formuloval Merleau-Ponty, osobitě a také poměrně komplikovaně.

Tělo je podle Merleau-Pontyho nejen nositelem bytí ke světu, ale i nástrojem, jak vnímat sebe i svět zároveň, neboť tělo je jediným „předmětem“, který může být vnímajícím a vnímaným. Jakub Čapek glosuje známý příklad, kdy se jedinec dotýká sebe samého: „Dotýkám-li se vlastní ruky, je dotýkaná ruka též smyslovým orgánem, který dotyk cítí. Hmat mi může nabízet ‚dvojitě počítky‘, a proto je možné mu... přisoudit klíčovou roli vyvstávání rozdílu já–nejá.“ (Čapek, 2012, s. 95)

Toto chápání těla hladce zapadá do jednoho ze základních konceptů gestalt terapie, totiž kontaktní hranice – pomyslného místa, kde se já sice dotýká nejá, ale zároveň se od něj odlišuje (Mann, 2020, s. 34.).

Jistá dvojnásobnost (či v jazyce Merleau-Pontyho ambiguita) umožňuje pochopit, jak to, že člověk se může s prostředím potkávat a zároveň se od něj distancovat. Z hlediska ontologie se jedná o primární zážitek: existenci „uvnitř“ a existenci „bez“ zažíváme v okamžiku narození a pak znovu a znovu, neboť nikdy nejsme od prostředí fyzicky či psychicky zcela oddělení, ale ani s ním úplně nesplýváme. Nicméně kontakt s druhým nás nezabavuje ani osobní odpovědnosti, ani tíhy individuality (Synesiou, 2014, s. 14). Zážitek kontaktní hranice můžeme tedy chápat jako dvojitý počitek par excellence.

Jenže Merleau-Ponty jde ještě dále a nabízí nám revizi známého principu figura-pozadí: „... vlastní tělo je třetím a stále předpokládaným členem struktury figura-pozadí a každá figura se rýsuje na dvojím horizontu vnějšího prostoru a prostoru tělesného.“ (Čapek, 2012, s. 99) Podle Merleau-Pontyho je tělo „polem lokalizace“ (Merleau-Ponty, 2019, s. 62), resp. „polem strukturace“ zkušenosti (Halák, 2015). Z tohoto hlediska je tedy tělo terapeuta/terapeutky „tělem ve smyslu pole, jehož vnitřním členěním dochází k vystupování jistých pólů či figur...“ (Halák, 2015, s. 205) a přináší významné, ba hodnověrné informace o klientovi, terapeutickém vztahu i terapeutické situaci.

Je třeba zdůraznit, že pro Merleau-Pontyho je tělo více než shluk částí a komplex orgánů. Je pro něj entitou, v níž se projevuje „živel“ Bytí (Merleau-Ponty, 2004, s. 142). Merleau-Ponty přitom rozlišuje dvě těla: habituální, které je výsledkem návyků a dovedností, a tělo esteziologické, aktuální či vlastní¹⁰, zkrátka tělo jedinečné, jež se odlišuje od jiných těl a představuje střed naší existence a nikdy nás neopouští (Čapek, 2012, s. 95). Ani jedno tělo není od světa odděleno. Nicméně snad se dá rozlišit, že habituální tělo je se světem propojeno chováním, esteziologické prožíváním.

Každopádně figury registrujeme právě díky *vlastnímu tělu* – neboť ono pro ně spoluvytváří pozadí. Figury se nevynořují někde v abstraktním prostoru, ale v nás samotných. Citelně, intenzivně, někdy radostně a někdy bolestně.

Je to už klišé, když řekneme, že v terapii často stačí, je-li terapeut přítomen. Málo se však mluví a píše o tom, že záleží

---

¹⁰ Francouzsky *propre*, tj. také původní nebo čisté.

na podobě této přítomnosti. Zde můžeme vyjít z teze, že člověk má jako vtělený subjekt se světem organický vztah a je s ním spřízněn (Zika, 2012, s. 45). Nicméně u toho psychoterapeuti nemusí zůstat. Terapeutická situace totiž nabízí, aby dali sebe, resp. své *vlastní tělo* k dispozici. Zejména tím, že je „vpustí“ do prostoru. Ne však doslovně, tedy že se nakloní dopředu nebo vztáhnou ruku ke klientovi; spíše tak, že své tělo jako celek poskytnou terapeutické situaci.

Jak tomu rozumět? Merleau-Ponty poskytuje tuto argumentaci: „Moje tělo je utvořeno ze stejné tělesnosti jako svět ... tuto tělesnost mého těla nadto sdílí svět ... přesahuje do ní a tato tělesnost mého těla přesahuje do světa...“ (Merleau-Ponty, 2004, s. 252)

Zde nám jde Merleau-Ponty vstříc s konceptem tělesného schématu. Chápe jej ne jako souhrn naší tělesné zkušenosti ani mentální obraz těla, nýbrž jako způsob, jak sebe sama formujeme ve světě. Tělo se tak stává „centrem perspektivy“ (Merleau-Ponty, 2017, s. 24), resp. „perspektivou všech perspektiv“ (Petříček, 1997, s. 126). Koncept tělesného schématu Merleau-Ponty podrobně vysvětloval na různých klinických příkladech, mj. při analýze fenoménu fantomové končetiny (Merleau-Ponty, 2013, s. 116).

V rámci gestalt terapie bychom tělesné schéma snad mohli pojímat jakou jistou fasetu proměnlivého self. Nebo jako zdroj informací o svém bytí v terapeutické situaci.

Pokud jsme přítomnými a angažovanými psychoterapeuty, dáváme – v jazyce Merleau-Pontyho – všanc své *vlastní* a jedinečné tělo a s ním i tělesné schéma, resp. celistvé vnímání svého těla. Pravda, ne vždy záměrně a ne pokaždé s vědomím možných dopadů na svoji integritu... Naše tělesné schéma totiž může být v důsledku interakce s klientem ovlivněno, narušeno, ba pozměněno. Prodělává větší, či menší transfiguraci (Halák, 2017). Je to jen důkaz, že sebe sama (a své tělo) nemůžeme z dobrých důvodů z terapeutického procesu vynechat. Jinak řečeno, je dobré mít na paměti, že psychoterapie je v jisté míře také tělesná, resp. ztělesněná. „Ztělesňování“ je ostatně jednou ze základních dovedností gestalt terapeutů (Levine, 2012, s. 41–42 aj.).

Příklad 1

Do terapie jsem přijal muže, třicátníka, který si potřeboval zpracovat své trauma z dětství. Předtím už leccos zkusil, mj. metodu tre¹¹, která cíleně pracuje s třesem. Po absolvování jednoho semináře sebou začal nekontrolovatelně škubat i v běžném životě, několikrát denně, zpravidla v přítomnosti jiných lidí. Záškuby měl i na terapii. Neměl potřebu je zastavit, věřil, že mají svůj význam. Postupně jim porozuměl tak, že jimi vlastně odhání příliš blízké kontakty s druhými – nejen dotyky, ale třeba i pohledy. Zkoumali jsme, jak by se mohl v mé poměrně malé terapeutické místnosti cítit bezpečně. Použili jsme různé překážky: postavil si mezi nás stůl nebo si řekl o deku (i proto, že měl návaly chladu). A potom mne napadlo, že bych mohl přizpůsobit i své tělo. Stáhnout zpět jsem se nemohl (křeslo bylo už tak nalepené na zdi za mnou). Zaregistroval jsem však impuls roztáhnout své tělo do šířky. Jemně jsem otevřel hrudník a stáhl ramena dolů. Jako bych se roztahoval a zplošťoval zároveň, rozprostřel jsem se na zeď za mnou – abych zabíral co nejméně prostoru směrem dopředu. Byl to divný, až bizarní zážitek. Ale záškuby v klientově těle ustaly.

Mám za to, že tato změna mého tělesného schématu umožnila klientovi zažít, že mě nemusí na kontaktní hranici odhánět. Z hlediska teorie pole se moje tělo vytvarovalo tak, jak bylo pro klienta i situaci užitečné.

Příklad 2

Na supervizích peer mentorů-paraplegiků¹² jsem se zpočátku cítil nesvůj a pokoušel se o mne stud. Byl jsem totiž jediný,

---

¹¹ Viz <https://www.praha-tre.cz>.

¹² Mám tu čest podílet se na projektu peer mentoringu České asociace paraplegiků. Vedu výcvik a supervizi laiků (dnes už sociálních pracovníků či pracovníků v sociálních službách), kteří mají osobní a již dobře uchopenou zkušenost s tělesným postižením a mohou ji předat lidem krátce po úraze. Při kontaktu s nimi mne zaujalo, že nadále používají výrazy spojené s chůzí jako „přišla jsem“ nebo „vstoupil jsem do dveří“. Nejdřív jsem se domníval, že jsou to jakési relikty jejich tělové zkušenosti před úrazem, ale pak jsem dospěl k tomu, že se také jedná o potřebu zachovat si aspoň část původního tělesného schématu – a tak zůstat součástí většinové společnosti.

kdo mohl v místnosti chodit. Zažil jsem si, jaké to je být v menšině: deset těl tak odlišných od mého... Všiml jsem si, že se jakoby zavrtávám do své židle, znehybňuji se a mám potíž svobodně se projevit. Představa, že se zvednu a projdu místností, byla obtížná. Až někdo ze skupiny řekl: „Mohli bychom vyvětrat?“ Tím jsem se osvobodil a vstal. Později jsem pochopil, že právě svoboda projevu je pro peery a jejich klienty zásadní téma. Můžou se schovat (např. nechodit ven z domu) nebo své *aktuální* tělo ukázat světu. To ovšem vyžaduje jistou dávku externí podpory. Mně se jí při supervizi v podobě úplně prosté žádosti dostalo.

Námět

Gestalt terapeuti jsou často vedeni a povzbuzováni k vnímání vnitřního stavu svého těla. Pomocí těla totiž zachycují figury a jemné signály z pole. Mohou však také zkusit propojit interocepci s propriocepcí, tj. všimnout si, jak tělo reaguje a „pracuje“ v prostoru (Bakewell, 2019, s. 221). To obnáší sledování jeho pozic či proporcí, tedy podle Merleau-Pontyho vnímání tělesného schématu. Jak se s tím či oním klientem moje tělo mění? Kam se otáčí? Jak se zvětšuje, zmenšuje, rozpíná nebo smršťuje? A pokud prostupuje do prostoru, je to ve směru dopředu, do strany, či snad zpět? Každý postřeh stojí za prozkoumání.

Motorická intencionalita

Percepce není statická, nýbrž dynamická. A nelze ji oddělit od pohybu. Merleau-Ponty zdůrazňuje, že „... ‚smyslové kvality‘ ... nelze ani zdaleka redukovat na zakoušení určitého stavu... Dávají se zároveň s určitou hybnou fyziologií, tvoří část obsáhlejšího životního významu ... existuje ‚motorický doprovod‘ počitků ... podněty uvádějí do chodu ‚rodící se pohyby‘, které jsou asociovány s počitkem či kvalitou a vytvářejí okolo nich jakousi aureolu, že ‚perceptivní stránka‘ a ‚motorická stránka‘ chování spolu souvisejí.“ (Merleau-Ponty, 2013, s. 263)

Merleau-Ponty tak předjímal jedno z témat, která dnes rezonují v gestalt terapii. Za všechny, kdo se mu do hloubky věnují, můžeme zmínit Ruellu Frank, autorku mnoha textů o senzomotorické podpoře kontaktu, kinestetické rezonanci a fundamentálních pohybech, které formují naši životní zkušenost (Frank, 2022; Frank & La Barre, 2011).

Nicméně u Merleau-Pontyho se můžeme inspirovat i v jiném ohledu – intencionálním. Pojem intencionality si v návaznosti na fenomenologickou tradici zpravidla spojujeme s vědomím (Sartre, 2001), ale Merleau-Ponty jej jako první filozof spojil s tělem. Podle něj se právě v pohybu projevuje naše intencionalita, resp. strukturálně daná zaměřenost bytí. Motorika je podle něj původní intencionalitou (Merleau-Ponty, 2013, s. 181). Takzvaná motorická intencionalita (*intentionnalité motrice*) odkazuje na před-logickou či před-reflexivní vrstvu našeho jednání. Fakt, že si často nejsme plně vědomi, že nevíme, kam / k čemu / ke komu směřujeme, neznamená, že to neví či přesněji *netuší* naše (estesiologické) tělo. (Srov. koncept proto-emocí, Francesetti & Griffero, 2019, s. 41 aj.)

Pro Merleau-Pontyho je tělo mj. orgánem schopnosti pohybovat se¹³, výrazem schopnosti „já mohu“. Zejména v tom smyslu, že mé tělo nejen zabírá jistou část světa, ale také se do něj promítá, prolíná a propisuje (Merleau-Ponty, 2019, s. 62).

Gestalt terapeuti by mohlo napadnout, že Merleau-Ponty vlastně popisuje *projektivní* proces, při němž do světa vnášíme sebe sama, své potřeby a přání a očekáváme, že budou naplněny. Nicméně Merleau-Ponty by zřejmě souhlasil jen zčásti.

Chápe totiž pohyb existenciálně: „Schopnost vykonat určitý pohyb – schopnost projít úzkými dveřmi, aniž bych musel předem porovnávat jejich šířku se šířkou svého těla – ukazuje, že motorická zkušenost našeho těla není zvláštním případem poznání; nabízí nám určitý způsob přístupu ke světu a k předmětu, který musíme uznat jako svébytný a snad i původní“ (Čapek, 2012, s. 109). Pohyb směrem *do světa* není jen něco čistě osobního, je to univerzální lidský atribut. A také motorický projev existence, která se hledá v kontaktu *se světem*.

---

¹³ Jistě tedy není náhoda, že Merleau-Ponty vášnivě tančil – v oblíbě měl zvláště boogie-woogie.

Mohli bychom tedy předpokládat, že v situaci „ted' a tady“ se tak či onak projevuje směr, jímž se naši klienti (byť mnohdy neviditelně a implicitně) ubírají. Proto je užitečné všimnout si toho, jaké pohyby, ať už zřetelné či mikroskopické, vykonávají. Merleau-Ponty nás v tom ubezpečuje takto: „Nebyl bych nikdy schopen udělat ani jediný krok, kdyby vidění vzdáleného cíle nenalézalo v mém těle přirozené umění proměnit je ve vidění na blízko.“ (Merleau-Ponty, 2016) Navíc nás přivádí k celostnímu chápání tělesné intencionality.

„Když dávám příteli znamení, aby přišel blíž, má intence nemá podobu myšlenky ... a znamení není něčím, co bych vnímal ve svém těle. Dávám znamení napříč světem, dávám znamení tam, kde se nachází můj přítel, v mém vlastním posušku lze bezprostředně číst vzdálenost, která mne od něj dělí, jeho souhlas, či odmítnutí. Nemáme zde vjem, po němž by následoval pohyb, nýbrž vjem a pohyb utvářejí systém, který se mění jako celek.“ (Merleau-Ponty, 2013, s. 149)

Pokud bychom tedy Merleau-Pontyho důsledně následovali, mohli bychom od motorické intencionality plynule přejít k současné gestalt teorii pole, zvláště v podání Gianniho Francesettiho a Jana Roubala (2013). Existují, domnívám se, přinejmenším tři paralely. První se týká vztahu motoriky a běžné logiky, druhá významovosti přítomného pohybu a třetí oslabení principu kauzality ve prospěch principu motivace.

Zaprvé: intence, které se dějí a projevují v pohybu, mají přímou vazbu na tzv. fenomenální pole, tj. na vrstvu zkušenosti, jež předchází poli *fenomeno-logickému*.¹⁴ Jak zdůrazňuje Merleau-Ponty, „... fenomenální vrstva do slova a do písmene je a vždy bude předlogická“ (Merleau-Ponty, 2013, s. 126). Pohyby těla často nebývají tzv. logické... Mohou však být smyslu-plné. Nebo jinak řečeno, mají svoji vlastní logiku, na niž nejsme zvyklí. Podrobovat je racionálně logické analýze, např. je zbrkle pojmenovávat, nebývá vždy užitečné (Merleau-Ponty, 2013). Spíše stojí za to je pozorovat, zkoumat a pečlivě sledovat, kam nás navigují.

Zadruhé: motorické intence předjímají vyústění situace životní i terapeutické. „Pohyby, které vykonávám svým tělem, přímo anticipují závěrečnou situaci: tělem pohybuji přímo, nenacházím je v určitém místě objektivního prostoru, odkud bych je vedl na jiné místo, nepotřebuji je vést k cíli pohybu, dotýká se ho od počátku.“ (Pechar, 2009, s. 200) Cílem pohybu je už ted' a tady dobrý tvar – zde tvar lidských potíží, nemocí, trápení. V kontextu teorie pole mají psychoterapeuti za úkol koncentrovat svoji pozornost na ty pohyby, které už ted' a tady onen dobrý tvar potenciálně/intencionálně naznačují – a zvát je do terapeutické situace.

Zatřetí: Merleau-Ponty se zajímal o psychoanalýzu a ona se zajímala o něj (viz výše), nicméně ve svém postoji vůči lidskému prožívání a jednání zpochybňoval princip kauzality (v psychoanalýze zakořeněný) a zdůrazňoval princip motivace¹⁵. Argumentuje takto: „Fenomenologický pojem *motivace* je jedním z ‚plynulých‘ pojmů, které je třeba formulovat, máme-li se vrátit k fenoménům. Jeden fenomén uvádí do chodu jiný, nikoli objektivním, kauzálním působením, jež spojuje přírodní děje, nýbrž prostřednictvím smyslu, který nabízí.“ (Merleau-Ponty, 2013, s. 82) Jinými slovy, respekt vůči motorické intencionalitě nás vede k tomu, abychom před příčinami lidského prožívání a chování dávali přednost jejich směru (Čapek, 2012, s. 37 nebo 441 aj.). A ten se *ztělesňuje* díky pohybům, které nastávají v terapeutické situaci. Paradigma současné gestalt teorie pole na tuto přímou zkušenost „bez příčiny“ sází (Francesetti & Griffero, 2019, s. 38).

Příklad 1

Při skupinové supervizi v jedné psychosociální službě mladý, ale už také dost zkušený supervizant působil napjatě a nedočkavě. Když si vzal slovo, vyšlo najevo, že se před časem ocitl v eticky složité situaci, která ho konfrontovala s ohlašovací povinností. Svůj záměr sdělil vedení, ale to ho oslyšelo (a ohlašovací povinnost nenaplnilo). Při sdělení na supervizi bylo nápadné, jak se na židli předklání a skoro přepadává dopředu. Byl to výrazný a naléhavý pohyb... Směrem

---

¹⁴ Rozlišení těchto dvou vrstev od Merleau-Pontyho přejímá jeden z významných gestalt badatelů v teorii pole, Gianni Francesetti (Francesetti & Roubal, 2020).

¹⁵ Sluší se připomenout, že slovo *motivace* pochází z latinského *movere* – hýbat, pohybovat.

ke skupině, směrem k vedení i směrem k řešení celé záležitosti. Následně se ve skupině ozvalo pár kolegů, kteří supervizanta podpořili, aby věc s vedením znovu probral (i kdyby snad už k ohlašovací povinnosti nebyl důvod). Na jedné straně lze tento supervizní případ chápat jako vnitřní a vnější konflikt, na straně druhé jako volání situace, která chce být dokončena. Tak, či onak, onen pohyb celkem jednoznačně dokumentoval, jak a čím chce být dovršen (Spagnuolo Lobb, 2015, s. 30–31).

Příklad 2

Pečlivá a vnímavá kolegyně při supervizi popisovala, že má v péči mladou dívku v posledním roce střední školy. Klientka však už nějaký čas odmítala chodit do školy i mimo domov a trápily ji stavy velké slabosti a neschopnosti. Rodiče i její přítel, který ji často navštěvoval, byli zoufalí. Čím více však na klientku tlačili, aby do školy šla, tím spíše se stahovala do svého prostoru. Medikace psychiatra jí mírně ulevila, ale obraz zůstal v zásadě stejný. Zajímavé bylo, že na terapii klientka dojet mohla. V supervizní skupině jsme se rozdělili na dvě pomyslné podskupiny; jedni byli případem klientky, resp. jí samotnou, přitahováni, druhí se od něj chtěli odtáhnout. Dvě tendence v supervizním poli patrně odrážely i dvojakou povahu případu: přiblížení i oddálení. Supervizantka se rozhodla oběma těmto pohybům odolat, zůstat v pozici uprostřed a pozorovat, zda a jak klientka sama udělá první krok k ní, ke škole, k životu.

Námět

Tak jako jsme senzitivní vůči tělu, můžeme být v psychoterapii citliví i vůči pohybu. Všimnout si, kdy je volný a spontánní, kdy a co jej zastavuje, jaké má kvality (plynulost či přerývanost, rychlost nebo pomalost) a zejména kam směřuje. A nemusí to být pohyb výrazný či viditelný. Často se klienti nebo psychoterapeuti vyjadřují v tom smyslu, že uvnitř sebe cítí tah, pokles, pád, proud atd. Stranou by neměly zůstat ani motorické metafory, jež klientky/klienti v terapii používají: řítím se do propasti, stojím na místě, točím se v kruhu apod.¹⁶ V neposlední řadě i terapie sama má svoji trajektorii: rozbíhá se, „šlape“, „nešlape“, táhne se, stojí ... ubírá se do hloubky nebo zůstává na povrchu, směřuje k tomu či onomu tématu ... spěje ke krizi, přestávce nebo závěru. Všechny tyto pohyby můžeme pozorovat (v módu interoceptivním, exteroceptivním či v jejich kombinaci), zůstat u nich, zkoumat je a ptát se: Jaký pohyb zde převažuje? Jaký naopak chybí? A v neposlední řadě – kam vlastně tato terapie sama směřuje?

Resumé

Merleau-Ponty sice gestalt terapii neznal, ani neokusil a ani gestalt terapie neznala a neokusila jeho, nicméně se zdá, že mezi nimi existuje úzký a spřízněný vztah. Tyto entity jsou si ve svém know-how podobné, ba izomorfní.

Nabízejí si minimálně tři inspirace:

- 1) Merleau-Ponty si od gestalt terapie zaslouží více zájmu, uznání i bádání. Mohl by být jejím dvorním (ve smyslu primárním, hlavním, výsostným) filozofickým učitelem/zdrojem?
- 2) Gestalt terapii lze – aspoň z hypotetického pohledu Merleau-Pontyho – chápat jako perceptivní, tělovou a pohybovou terapii.
- 3) Bezpochyby je možné v díle Merleau-Pontyho najít další korespondence s gestalt terapií. Málo z nich se týká první generace gestalt terapie (Perls et al., 2020). Zato v generacích dalších, zejména v té současné, můžeme najít hodně myšlenek, které s dílem Merleau-Pontyho nápadně ladí. Za všechny lze jmenovat koncept intersubjektivní, resp. interkorporeity (Merleau-Ponty, 2013, s. 427; De Sousa & Falcato, 2019; Appel-Opper, 2010).

---

¹⁶ Terapeuti, kteří zastávají stanovisko, že hlavním účinným faktorem je vztah, by tyto metafory asi upravili následovně: řítíme se do propasti, stojíme na místě, točíme se v kruhu.

Sortie

Podzim 2023. Právě jsem dopsal pracovní verzi článku o Merleau-Pontyho. Cítím, že tvar článku už je uzavřen. Vracím se do chvíle, kdy jsem jej začal psát. Už netěkám, spíš plynule zaostřuji zorné pole. A při pohledu z okna mé drahocenné roubenky mne napadá, že zase vidím tu rezavě/zlatě hnědou barvu, kterou měl onen žlab z koňské farmy – jen teď je na stromech. Listí už brzy začne padat... Něco se chystá: listy se chvějí, kmitají, tančí. Je to pohyb, který se děje bez mého přispění. A zároveň je to pohyb, který umožňuji svým zrakem. Vytváříme jej společně¹⁷. Neboť jsme – byť neviditelně – propojeni a propleteni. Monsieur Merleau-Ponty, bez Vás bych to takto nechápal. Merci.

Poděkování

Jsem vděčný doc. Mgr. Jakubu Čapkovi, Ph.D., a PhDr. et JUDr. Stanislavě Dudové za postřehy, korekce a inspirace, které mi laskavě poskytli k první verzi textu. Také chci ocenit precizní práci Mgr. Kristýny Anny Černíkové na bibliografickém aparátu v jeho druhé verzi. A uznání si zaslouží také Mgr. Hana Vařáková, editorka finální verze.

Seznam literatury

- Abram, D. (2013). *Kouzlo smyslů: vnímání a jazyk ve více než lidském světě*. Praha: DharmaGaia.
- Artesquieu (2022, June 9). *Maurice Merleau-Ponty – Entretien: Heure de culture française*. [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=wZNUUGSZHMs&ab_channel=Artesquieu
- Bakewell, A. (2021). *V existencialistické kavárně*. Brno: Host.
- Barber, T. (2024, January 20). The Body and Existence. Can Merleau-Ponty's perspective of the body enhance a client's awareness of their being-in-the-world? [Essay]. *Academia Edu*. https://www.academia.edu/31485797/The_Body_and_Existence_Can_Merleau_Pontys_perspective_of_the_body_enhance_a_client_s_awareness_of_their_being_in_the_world
- Bloom, D. (2016). *Introduction to Phenomenology for Gestalt Therapists* [Webinar]. Dan Bloom. <https://danbloomnyc.com/phenomenology-and-gestalt-therapy/>
- Čapek, J. (2012). *Maurice Merleau-Ponty: myslet podle vnímání*. Praha: Filosofia.
- De Sousa, L. A. & Falcato, A. (2019). *Phenomenological Approaches to Intersubjectivity and Values*. Cambridge Scholars Publishing.
- Diprose, R., & Reynolds, J. (2014). *Merleau-Ponty: Key concepts*. Routledge.
- Francesetti, G. & Griffero, T. (2019). *Psychopathology and atmospheres: Neither inside nor outside*. Cambridge Scholars Publishing.
- Francesetti, G. & Roubal, J. (2020). Field Theory in Contemporary Gestalt Therapy, Part 1: Modulating the Therapist's Presence in Clinical Practice. *Gestalt Review*, 24(2), 113–136.
- Francesetti, G., Gecele, M. & Roubal, J. (2013). *Gestalt Therapy in Clinical Practice. From Psychopathology to the Aesthetics of Contact*. Milano: Franco Angeli. Gestalt Therapy Book Series.
- Frank, R. (2022). *The bodily roots of experience in psychotherapy*. Taylor & Francis.
- Frank, R. & La Barre, F. (2011). *The first year of the rest of your life: Movement, development, and psychotherapeutic*

---

¹⁷ Rozměr interakce s přírodou v díle Merleau-Ponty objevil např. David Abram (2013): „... úcta projevovaná vůči přírodním živlům – jasné vědomí, že živá krajina k nám nejenom promlouvá, ale také že nám *naslouchá* – potvrzuje Merleau-Pontyho tezi o percepční reciprocitě.“ (Abram, 2013, s. 188) Srov.: „... vnímání je z fenomenologického pohledu inherentně participativní...“ (Abram, 2013, s. 79)

change. Routledge.

Fulka, J. & Tesková, A. (2011). *Založení a podstata. Filosofické interpretace*. Praha: Oikoymenh.

Gonzi, M., & Young, N. (2024). Gestalt therapy as ‘applied phenomenology’: reflections on developments within the phenomenological tradition and how this may inform contemporary Gestalt practice. *British Gestalt Journal*, 33(1), 17–28.

Granito, C. (2012). *The Floor Below: How Senses Make Sense. Semiotic and Cognitive Perspectives on Perception and Language*. [Doctoral dissertation, University of Bologna]. Academia Edu.

https://www.academia.edu/5048886/The_Floor_Below_How_Senses_Make_Sense_Semiotic_and_Cognitive_Perspectives_on_Perception_and_Language

Halák, J. (2015). Merleau-Pontyho pojetí těla jako pole strukturace a jeho ontologický význam. *Filozofický časopis*, 63(2), 197–210.

Halák, J. (2017). „Vnímání je již vyjadřování.” Merleau-Pontyho první přednášky na Collège de France. *Reflexe*, 52, 111–135.

Jackson, G. B. (2018). Seeing what is not seen. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 17(3), 503–519.

Jakubů, J. (2018, February 13). Tělo, pohyb, gesto, výraz. [Blog]. ČSPAP. <https://cspap.cz/telo-pohyb-gesto-vyraz/>

Kennedy, D. (2013). *Healing Perception: An Application of the Philosophy of Merleau-Ponty to the Theoretical Structures of Dialogic Psychotherapy*. Create Space Independent Publishing Platform.

Levine, T. B. Y. (2012). *Gestalt therapy: Advances in theory and practice*. Routledge.

Mann, D. (2020). *Gestalt Therapy: 100 Key Points and Techniques* (2nd ed.). Routledge.

Matthies, F. (2015, May 9). New phenomenology – an advance for the gestalt approach? *Friedhelm Matthies*. [Blog]. <https://friedhelm-matthies.de/en/new-phenomenology-an-advance-for-the-gestalt-approach/>

Merleau-Ponty, M. (2004). *Viditelné a neviditelné*. Oikoymenh.

Merleau-Ponty, M. (2008). *Struktura chování*. Filosofia.

Merleau-Ponty, M. (2008). *Struktura vnímání*. Filosofia.

Merleau-Ponty, M. (2008). *Svět vnímání*. Oikoymenh.

Merleau-Ponty, M. (2011). *Primát vnímání a jeho filosofické důsledky*. Togga.

Merleau-Ponty, M. (2013). *Fenomenologie vnímání*. Oikoymenh.

Merleau-Ponty, M. (2016). *Smysl filosofického tázání: Dva texty k Viditelnému a neviditelnému*. Filosofia.

Merleau-Ponty, M. (2017). *Proměna vnímání a zkušenost pravdy*. Oikoymenh.

Merleau-Ponty, M. (2019). *Řeč, dějinnost, příroda. Shrnutí přednášek z Collège de France (1952–1960)*. Oikoymenh.

Pechar, J. (2009). Fenomenologie Merleau-Pontyho. *Filozofia (Philosophy)*, 3(64), 195–206.

Perls, F. S. (2022). *Gestalt terapie doslova*. Portál.

Perls, F. S., Hefferline, R. F. & Goodman, P. (2020). *Gestalt terapie: vzrušení a růst lidské osobnosti*. Triton.

Petříček, M. (1997). *Úvod do současné filozofie*. Herrmann & synové.

Pintos, M. L. (2007). Gurwitsch, Goldstein, and Merleau-Ponty: An Analysis of a Close Relationship. *Phenomenology*, 3(Part 2), 499–539.

- Puc, J. (2020). Nevědomí jako dvojznačné vědomí. Merleau-Ponty o psychoanalýze. *Ostium*, 16(1).
- Roubal, J. (2020). Terapeutická změna: Možné perspektivy v gestalt terapii. *Psychoterapie: praxe-inspirace-konfrontace*, 14(2), 83–96.
- Sartre, J.-P. (2001). Základní myšlenka Husserlovy fenomenologie: Intencionalita. *Filosofický časopis*, 49(4), 618–622.
- Spagnuolo Lobb, M. (2015). The Body as a „Vehicle“ of Our Being in the World. Somatic Experience in Gestalt Therapy. *British Gestalt Journal*, 24, 21–31.
- Spagnuolo Lobb, M., Sciacca, F., Iacono Isidoro, S. & Di Nuovo, S. (2022). The Therapist's Intuition and Responsiveness: What Makes the Difference between Expert and in Training Gestalt Psychotherapists. *European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education*, 12(12), Article 12.
- Synesiou, N. (2014). Boundary and Ambiguity: Merleau-Ponty and the Space of Psychotherapy. *Self & Society*, 41(3), 13–19.
- Toadvine, T. (2023). Maurice Merleau-Ponty. In Edward N. Zalta & Uri Nodelman (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2023 ed.). *Stanford University*. (Winter 2023 ed.).
<https://plato.stanford.edu/archives/win2023/entries/merleau-ponty/>
- Welsh, T. (2006). From Gestalt to Structure: Maurice Merleau-Ponty's Early Analysis of the Human Sciences. *Theory & Psychology*, 16, 527–551.
- Wollants, G. (2012): *Gestalt Therapy: Therapy of the Situation*. SAGE Publications Ltd
- Zahavi, D. (2002). Merleau-Ponty on Husserl: A Reappraisal. In T. Toadvine & L. E. Embree (Ed.), *Merleau-Ponty on Husserl: A Reappraisal*. Kluwer Academic Publishers.
- Zika, R. (2012). Jednota transcendence: studie k chápání transcendence ve Fenomenologii vnímání Maurice Merleau-Pontyho. Togga.

Medailonky autorů

Martin Jára je gestalt terapeut a supervizor v privátní praxi. Působí i jako učitel psychoterapie, mj. v postgraduálním programu Gestalt Plus s.r.o. Spektrum jeho zájmu zahrnuje práci se sny, teorii pole, terapii v přírodě i fenomenologickou filozofii.

časopis Psychoterapie <https://journals.muni.cz/psychoterapie> | e-mail: psychoterapie@fss.muni.cz
ISSN: 2695-0200 (online) | vydavatel: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Brno

PSYCHOTERAPIE

PRAXE – INSPIRACE – KONFRONTACE